

16. De ulteriore doctrinae de gratia explicatione.

Celebre Aquavivae decretum de doctrina Societatis paullo diligentius tractandum quaerendumque videtur, diversane a Molinae ac Lessii doctrina eo praescribatur. Sed ante de eius origine, argumento, auctoritate pauca dicemus.

Ut praeceptum de doctrina Societati sequenda daretur, quemadmodum ex Possini verbis mox intelligemus, auctor fuit Bellarminus, qui quum in ultima Congregationis de Auxiliis consultatione non impetrasset a Pontifice, ut solutioribus doctrinis quaedam tamquam moles obiceretur¹, id postea a praeposito Societatis Iesu pro suis impetrare studuit. Cuius consilium, quum superioris non esset, nunquam movisset Aquavivam, nisi illud ut fieret, sua ipsius moderatio comprobaret. Fuerat ille admirabili constantia atque fortitudine, quum per decem annos Societatis doctrina accusaretur nec quidquam humani subsidii reliquum esse videretur; idem tum, quum liberata esset doctrina, admirabiliore fuit moderatione. Nam quum difficilis sit in discrimine fortitudo, multo difficilior est post victoriam modestia. Qua ille ductus et disputationes de controversia ab initio fieri vetuit, et librorum concertationem cohibuit, et Pontifici abundanter satisfactum Societati dixit iis, quae ad finiendam causam fecisset; eadem motus est, ut praecepto impediret, ne Societatis professores libertate ab Apostolica Sede concessa abusi ita humani arbitrii vires extollerent, ut de gratiae efficientia deminuerent.

Formulam decreti adumbratam, antequam promulgavit, in provincias misit, ut Patrum sententias cognosceret. De eadem Bovium, Episcopum Melphictensem, consuluit, qui in Congregationibus de Auxiliis amicissimum se Societatis praestitisset. Cui quum *res* probaretur, *vox* illa: *ex efficaci Dei proposito*, displicuit,

¹ Nullam ei iniuriam facturi esse videmur, si quod tum rogabat Pontificem, ut ea definiret, quae inter utrosque constarent, id in hanc sententiam interpretemur.

quod quaedam externa praedeterminatio ex ea derivari posset. Dubitarunt etiam multi Societatis professores de decreti formula et, ut eius differretur promulgatio, rogarunt. At plus valuit, ut Possinus Societatis scriptor ait, Card. Bellarmini auctoritas, quam praecipuorum ex tota Societate Iesu virorum dubitationes; atque ita decretum vulgatum est. Est autem huiusmodi: „Cum vel ad eam, quae in Constitutionibus tantopere commendatur, animorum coniunctionem et uniformitatem soliditatemque doctrinae vel ad bonam Societatis apud externos existimationem plurimum referat, in rebus praesertim gravioribus, nostris quantum fieri potest occasiones praescindere, novas subinde opiniones excogitandi, re diu multumque cum Patribus Assistentibus considerata ac Domino diligentissime commendata: visum est nobis serio statuendum graviterque mandandum, quod praesentibus pro officii nostri auctoritate et obligatione statuimus et mandamus, ut in tradenda divinae gratiae efficacitate nostri eam opinionem sequantur, sive in libris sive in lectionibus ac publicis disputationibus, quae a plerisque Societatis nostrae scriptoribus tradita ac in controversia de auxiliis divinae gratiae coram SS. Pontificibus pie memoriae Clemente VIII. et SS. D. N. Paulo V. tamquam magis consentanea SS. Augustino et Thomae gravissimorum Patrum iudicio explicata et defensa est. Nostri in posterum omnino doceant, inter eam gratiam, quae effectum re ipsa habet atque efficax dicitur, et eam, quam sufficientem nominant, non tantum discrimen esse in actu secundo, quia ex usu liberi arbitrii, etiam cooperantem gratiam habentis, effectum sortiatur, altera non item; sed in ipso actu primo, quod posita scientia conditionalium, ex efficaci Dei proposito atque intentione efficiendi certissime in nobis boni, de industria ipse ea media seligit atque eo modo et tempore confert, quo videt effectum infallibiliter habitura, *aliis usuris*, si haec inefficacia praevidisset. Quare semper moraliter et in ratione beneficii plus aliquid in efficaci, quam in sufficienti gratia est, in actu primo contineri; atque haec ratione efficere Deum, ut re ipsa faciamus, non tantum, quia dat gratiam, qua facere possimus. Quod idem dicendum est de perseverantia, quae procul dubio donum Dei est.“

Sed quoniam variae de hoc decreto opiniones exstiterant, in proxima congregatione generali (1616.) aliqua data est interpretatio, quam his verbis refert Possinus: „Cum difficultas aliqua inter viros doctos super decreto R. P. Claudii [Aquavivae] pie memoriae anni 1613. Dec. 4. de efficacia gratiae nata est, variis

varie id interpretantibus, R. P. Praepositus Generalis et qui ob assistentes erant et secretarius, qui decreto illi praesentes interfuerant et mentem R. P. Claudii probe perspectam habebant, itemque Patres ad id [a] congregatione deputati censuerunt non intendisse R. P. Claudium hoc suo decreto decernere, Deum sua voluntate praedeterminasse vel praedefinisse aliquid nostrum opus bonum independentem a cooperatione libera voluntatis, nec etiam quod in gratia efficaci sit aliqua entitas realis aut aliquis modus physicus in actu primo, qui non sit in gratia sufficienti, sed hoc tantum quod fuerit speciale beneficium Dei dedisse uni, v. g. Petro, ex proposito boni in eo faciendi, gratiam eo tempore et loco, quo per praescientiam conditionalium praescivit illum ea gratia bene usurum; quod beneficium non contulit alteri, v. g. Ioanni, cui dedit gratiam eo tempore et loco, quo praescivit sua culpa ea non usurum.⁴

Est haec igitur certissimae auctoritatis interpretatio⁴ illius de-

⁴ In hac interpretatione ea ommissa sunt, quae ad absolutam omnium bene factorum praedefinitionem pertinere videbantur, imprimis illa: *illis usurus si haec inefficacia praeritisset*. Recte id quidem. Ea enim Aquavivae decreto sententia de gratia enuntiatur, quae in Congregationibus de Auxiliis a Societatis Patribus defensa erat. Erat autem constanter defensa doctrina Molinae, qui omnino improbaverat praedefinitiones absolutas; et causae patronus praecipuus fuerat Valentia, qui item aversabatur eiusmodi praedefinitiones. Ad quam sententiam illustrandam sine dubio multum valuit, quod ex omnibus provinciis ad congregationem legati Romam veniebant; e quibus certe multis non probabantur absolutae praedefinitiones; sed hi quoque quum id tenerent, quod unum Patrum Assistentium testimonio illo decreto Aquaviva intendisset, intelligitur, cur superiora verba vel non premeda vel omittenda censuerint. Et re quidem vera perambiguae sententiae erant. Sic enim poterant explicari: Deum omnia bene facta, etiam reprobatorum, ante praevisionem, ita praedefinisse, ut ea, si opus esset, maximis atque adeo mirabilibus gratis esset effecturus. Quod quidem haud scio an a nullo insigni Societatis theologo defendatur. Illi ipsi, qui ad Suaresium propius accesserant, et Sylvester Maurus (Qu. theol. de Deo uno et trino. Romae 1676. q. 78.) et Viva (Cursus theol. disp. 2. de grat. q. 3.), illud „*illis gratis usurus*“ de ordinariis, non de mirabilibus gratis interpretantur. Lessius vero etiam in altera operis sui de praedestinatione editione (n. 86. p. 427.), quae sub illam congregationem generalem vulgata est, illud „*illis gratis usurus*“, quod de absoluta praedefinitione intelligit, improbat nec tamen infatigat gratiam congruam. Eadem, quae inter Lessium et Maurum, dissenso apud alios Societatis theologos invenitur. Alii enim illud Aquavivae decretum severe interpretantes quum nihilominus eiusmodi opinionem a Societate minime imperari viderent, vel remissionem esse praeeceptum arbitrati sunt, ut Platelius (p. 1. c. 4. § 2. n. 174.), vel eo *obligari* quemquam negarunt, ut Henaus sub ipsam decreti per Piccolominium

creti, data in illo ipso coetu, pene quem est summa in Societate legislatio, idque a testibus fide dignissimis; quam manifestum est etiam in redintegrando praeecepto a. 1651. spectatam esse a P. Piccolomino. Itaque secundum eam explicationem accipiendum decretum, quod quidem in Institutum S. I. translatum non est. Quo si *id tantum* intelligitur „quod fuerit speciale beneficium Dei dedisse uni, v. g. Petro, ex proposito boni in eo faciendi gratiam eo tempore et loco, quo per praescientiam conditionalium praescivit illum ea gratia bene usurum, quod beneficium non contulit alteri, v. g. Ioanni, cui dedit gratiam eo tempore et loco, quo praescivit sua culpa ea non usurum“: id *universi* Societatis theologo, etiam Molina et Lessius, nihil dubitantes admiserunt. Quod quidem de Molina supra demonstravimus (p. 235.). Sed Lessius quoque gratiam efficacem peculiare beneficium vocat, quod Deus libera benevolentia alteri largiatur, alteri non item.

Aliquot eiusmodi locos hic afferre placet. De praedestinatione et reprobatione, sectio 5. p. 435.: „Dicoendum ergo, gratiam efficacem formaliter consideratam esse *maius beneficium* quoad aestimationem moralem, quatenus in ea censetur dari etiam ipse effectus. Qui enim confert causam, ex qua certo movit securum effectum, censetur re ipsa etiam dare effectum. Atqui in ipso nomine gratiae efficaci involvitur effectus secururus. Quare non est mirum, gratiam efficacem formaliter consideratam, hoc modo esse *maius beneficium*, quam inefficacem. Gratia enim efficax etsi secundum se sit prior suo influxu in effectum, tamen propter ordinem ad effectum futurum praescitum, illum involvit et dicit gratiam cum effectu: inefficax autem effectum excludit et nihil est aliud quam gratia carens effectum. At quis sapiens non malit gratiam minimam cum effectum, quam maximam effectum

redintegrationem: „*Illae*“, inquit, [litterae encyclopaiae P. Aquavivae] „non sunt translatae ad librum de *ratione studiorum* neque ad alium de *ordinationibus Praepositorum Generalium*. Unde dubitari potest, num hodie vim habeant habentemque a. 1626.“ Ceteri nostri theologo admissa vi decreti ita leniter illa verba explicarunt, ut ii quoque, quibus severe explicata displicuerunt, his assensuri fuisse videantur. Velut Mayr (theol. schol. tr. II. disp. 4. q. 3. a. 3.) ut *communem* sententiam recentiorum (etiam Lugonis) defendit: „Praedestinationem, saltem ordinariam, alligatam esse certis mediis“, quod illi decreto omnino contrarium esset, si de absoluta praedefinitione dictam existimarem. Quare idem docet „praedestinationem impeditibilem... saltem per plures dissensus praevios“. P. Oliva prid. Id. Ian. 1684. litteris ad Societatem missis id unum monuit, ne in explandis scientia media et gratia a communi Societatis sententia discederetur. V. Henaum l. c. n. 1282. p. 334.

caerentem? haec enim non potest cedere nisi in perniciem. Iuxta hanc rationem gratia efficax etiam est maius auxilium, quia influit in opus, et re ipsa iuvat naturam ad producendum effectum. Inefficax non influit, nec iuvat effective cooperando, sed manet otiosa. Hinc patet, nos Deo infinitas debere gratias, quod ab aeterno nobis praepararit auxilia, quae sciebat ad fidem, iustitiam et statum salutarem capessendum fore efficaciam, cum potuisset alia praeparare, quae inefficacia fuissent. Deinde semper rogandum ut in posterum quoque nos in omnibus ita regat, sicut novit expedire nostrae salutis.¹ Denique asseverat: „Ex quibus constat, quo sensu distinctio gratiae congruae et non congruae admittenda sit: quam nunquam reicere intendi, sed totis animis et sensu et praxi semper sum amplexus.“ Paulo ante dixerat: „Non nego quin posita praescientia conditionata peculiaris ratio gratitudinis oriatur, quod Deus eam gratiam adhibuerit, quam praesciebat fore fructuosam, cum posset alias adhibere, quae fuissent infructuosae. Infinita enim illi gratiarum et inspirationum suppetit varietas, et infinitae circumstantiae, cum quibus possunt conferri. Volendo itaque talem gratiam conferre tali loco, tempore, modo etc., hoc ipso censetur peculiari modo desiderasse ipsum effectum, quem sciebat secuturum, et ita peculiaris debetur gratiarum actio. Hac consideratione fatemur omnes electos peculiarem debere Deo rependere gratitudinem, quod cum infiniti gratiarum et providentiae modi ei suppetent, dignatus sit cum illis eo uti, quem fructuosum fore praescivit“ (n. 96. p. 432.).

Docet igitur Lessius dupliciter considerari posse gratiam: 1. per suam ipsius vim atque naturam, atque ita eadem gratia in altero efficax esse potest, in altero inefficax, nec ita maius beneficium est gratia efficax inefficaci; 2. ut scientiae mediae aeternisque Dei de provisione gratiae decretis subiecta est, atque ita plurimum differt efficax gratia ab inefficaci. Itaque idem, quod dixisset gratiam ab homine fieri efficacem, ita pergit: „Haec omnia intellige de istis gratis secundum se et condiciones suas physice consideratas. Si enim gratia efficax et inefficax considerantur moraliter, ut subsunt praescientiae effectus, sic magna est inter illas distinctio, ut supra saepius declaratum.“² Atque ex his eodem omnino modo, quo in Molina supra fecimus (p. 235), demonstrare licet, de efficaciam gratiae veram inter Lessium et Bellarminum dissensionem non esse. Verborum sane differentia est. Bellarminus, qui e Romanis disputationibus intellexisset, quantopere adversarii illa enuntiatione, hominem gra-

tiam reddere efficacem, offenderentur, eam prorsus improbat; Lessius male explicari posse concedens distinctionem atque interpretationem adhibendam esse existimat. Item Suarez, qui non veretur concedere, si efficaciam gratiae intelligamus actus liberi effectivam, eam sine liberae voluntatis consensu esse non posse. Distinguit autem ordines *executionis et intentionis*; in priore nullam esse sine creata voluntate ac libertate efficaciam, intentionem vero sive praeparationem subsidii gratiae infallibiliter efficacis a sola voluntate Divina repetendam esse³. Vere igitur hic dicere potuit, se distinctionem *gratiae congruae et incongruae*, totis animis et sensu et praxi⁴ amplecti.

Ripalda quoque, ut verborum, non rei dissensionem Molinae et Lessii a Suaresio et Bellarmino conciliat atque tollat, distinguendam esse docet vim gratiae propriae ac nativam ab ea, quam a Dei praevisione et amore habet.

Idem, ut ostendat, omnes Societatis theologos de efficaciam gratiae inter se omnino consentire, sic concludit: „Bellarminus et Suarez, explicantes efficaciam per scientiam conditionatam, illam considerant integre et plane, non solum quoad connexionem cum consensu, sed etiam quoad rationem specialis gratiae et doni prae auxilio sufficienti et quoad rationem medii intelligibilis secundum propositum praedestinationis certissime assequentis finem praefinitum a Deo, sub qua quidem ratione efficaciam gratiae, *omnium theologorum Societatis* iudicio, respectum essentialem importat ad scientiam conditionatam consensus, sine qua Deus auxilium efficax non potest providere, neque ut speciale beneficium prae sufficienti, neque ut medium infallibile ac certum finis liberi efficaciter praefinitum.“⁵

Ipse Ripalda ad Molinam et Lessium accedit. Sed ex eius testimonio rursus apparet, omnes Societatis theologos Aequivariae decretum (ita ut supra explicatum diximus in generali congregatione) admittere.

Idem, quod praestantissimi cuiusque Societatis theologi testi-

¹ L. 3. de auxiliis c. 14. n. 18. ed. Vivès XI. 231.

² L. c. n. 9. 10.

³ De gratia efficaci c. 18. p. 347.

⁴ De ente supernaturali disp. 113. sect. 5. n. 29.

monio demonstravimus, historia confirmat. Si Molinae doctrina diversa fuit a Bellarmini, Suaresii, Aquavivae *congruismo*, cur iidem illi tres Clemente VIII. regnante Molinam studiosissime defenderunt? Quorum tantum tamque constans studium quomodo esse potuit, nisi esset etiam animum sententiarumque consensio? Eandem cognoscere licet ex litteris familiaribus. Est in tabulario Societatis Codex M. S. de controversiis Lovaniensibus, in quo plurimae Lessii ad Bellarminum epistolae, et varia Bellarmini de Lessii doctrina responsa, quae in vulgus exitura non putabat, denique illa Lessii defensio ipsius manu subscripta, quam in Historiae suae appendice Livinus de Meyer posuit. In quibus omnibus scriptis ne minima quidem cernitur differentia de gratiae efficacia; immo vero Lessius suam a Bellarmino Romae se accepisse doctrinam scribit litteris ad ipsum missis a. d. IV. Cal. Iun. 1587. et a. d. XVI. Cal. Iun. 1588.

Ipsam primum de Lessii doctrina deque censura Lovaniensium iudicium Bellarminus his verbis exorditur: *Nihil esse censeo in doctrina Patris Leonardi a Lovaniensibus notata, quod haereticum aut erroneum aut sapiens haeresim aut suspectum dici possit.* Nec minus suae doctrinae defensionem a Lessio ipso conscriptam, quam postea Livinus de Meyer Historiae subiunxit, laudavit: *Apologia*, inquit, *valde placet et videtur omnino Lovaniensibus exhibenda.* Eodem loco etiam monuit, ut iis doctoribus Lovaniensibus, qui suam auctoritatem appellarent, responderetur, a se iam pridem Lovanii defensum esse: gratiam efficacem esse „vocationem prout apti praevidebantur ad sequendum qui vocabantur.“ Brevi post, ut ante significavimus, ipse defensionem Lessii scripsit. In prima ad Bellarminum epistola, data a. d. IV. Cal. Iun. 1587., h. e., sub ipsa contentionum Lovaniensium primordia, Lessius et ab illo se primum doctrinam de scientia media (deque gratia efficacia cum illa conexa) audisse testatur, et, in quo posita sit gratiae efficacia, in hunc modum explicat: Deum suis inspirationibus ac motionibus ita afficere voluntatem, ut eam obsecuturam esse praeviderit; si duo eodem modo affecti sint, alterum consentire posse, alterum dissentire; hominis esse, efficacem reddere gratiam aut inefficacem. Ad eam epistolam assentiendo respondisse videtur Bellarminus a. d. IX. Cal. Aug.; Lessius enim gaudere se scribit, quod illius responso cessuri videantur doctores Lovanienses. „Accepi,“ inquit, „litteras R. V. (datas 24. Iulii) 30. Augusti, quibus multum fui recreatus, quod sperarem nostros Lovanienses iudicio R. V. et nostrorum theologorum, qui istic

sunt, conquieturos.“ (Litt. Lessii dd. 25. Sept. 1587.) Denique Bellarminum „in omnibus epistolis“ sibi consensisse¹ idem Lessius initio eius epistolae dicit, quam ad illum IV. Id. Dec. 1588. misit. Porro a. d. IV. Id. Iul. 1590. scribens laetatur de vulgata Molinae Concordia. „Omnes illae sententiae,“ inquit, „quas boni isti heri suis censuris perstrinxerant, explicantur et defenduntur, adeo ut vix in modo loquendi interdum discrepet. Nam gratiam efficacem eodem prorsus modo explicat, quo R. V.; similiter et praedestinationem, praesupponens in utroque praescientiam conditionatam; auxilium sufficiens vult dari omnibus et in adultis esse potestatem reddere illud efficacem vel inefficax.“ In eadem epistola timere se dicit, ne P. Valentia „a Patre Ludovico (Molina) et R. V. dissentiat“, timere illud imprimis, ut consentiat, hominem posse gratiam praevientem reddere efficacem. Sed in proximis litteris „Nunc intellexi,“ inquit, „non esse in ea causa metuendum, quod bonus ille Pater iam longe aliter sentiat“. In litteris datis Idbus Iunii 1591., quibus de nonnullis „libelli studiorum“ propositionibus Bellarmini sententiam rogat, unam ipse sic explicat: „Sentio etiam non esse in mea potestate, ut Deus in tali tentatione det mihi gratiam efficacem, quamvis eam, quam mihi daturus est, possim facere efficacem,“ h. e., in mea potestate non est efficere, ut Deus in providendis ab omni aeternitate gratiis eas elegerit, quas effectum nacturas esse praevidebat, quamquam eam, quam aliquando habiturus sum, potero reddere efficacem. Est haec eadem illa, quam saepius commemoravimus, distinctio et varia consideratio gratiae, qua ad Bellarminum et Suaresium cum Lessio et Molina conciliandos utendum esse diximus. Ea interpretatio satisfecisse Bellarmino videtur; nam in ea epistola, quae proxima est illius codicis, missa a. d. III. Id. Iul. 1593. Lessius sibi placere scribit explicationem propositionum libelli studiorum; sibi gaudio ac voluptati esse, quod illius iudicium sibi consentiat; ita se fore securiorem. Iam vero omnes illae ad Bellarminum epistolae quum Lessii manu scriptae sint, apparet, eas ab illo diligenter asservatas esse; unde intelligi licet, quanta existimatione, quantaque caritate alumnum suum coluerit. Eandem aliis litteris significat, quas brevi ante

¹ Excipitur in illa epistola sola tertia Lessii propositio de Sacra Scriptura, quam Bellarminus improbat, antequam ille sententiam distinctius explicavit vel correxit. Similes autem approbationes sibi ab Aquaviva allatas esse Lessius scribit ad Bellarminum.

missas, quam e vita decessit, Fulgatti vulgavit¹: „R. V. satis multa iam scripsit non solum theologica, sed etiam legalia et, ut audio, etiam medica, ut nomen vestrum, quod ante constitutionem mundi scriptum fuit in coelo, exstet etiam scriptum satis luculenter in terris. . . Ego quia 70. annum excessi, non longe abesse possum a transmigracione in aliam regionem: ideo R. V. ex animo precor, ut transmigracionem meam Domino precibus suis commendet. Vale, Pater optime et amantissime.“²

In omnibus Bellarmini et Lessii missis acceptisque litteris, una est, quae ad hanc causam pertineat, sententiarum diversitas: de praedestinatione electorum ac bene factorum praedefinitione. Quae quidem a principio Societatis theologos divisit. Quorum alteri, ut Toletus, Maldonatus, Suarez dum Romae theologiam docuit³, Lessius, Vasquez, Valentinus adultos volebant post praevisionem meritorum ad gloriam praedestinari; alteri ut Suarez quum in Hispaniam redisset, ac postea Antoine, Deum prius ad gloriam certumque gloriae gradum eligere existimabant, deinde praedefinire opera bona, quibus eum gradum consequerentur, tum denique deligere eam gratiarum seriem, qua illa ipsa opera praestaturi esse praeviderentur.

Est haec aliqua dissensio, sed quae a principio fuerit. Vix nata in Hispania controversia de gratia, quum anno 1594. Socii apud Inquisitionem rogarentur, ut omnem de gratia doctrinam exponerent, illam esse differentiam opinionum non sunt infitiati³. Quam ante Molinae tempora exstitisse, et verba Lessii demonstrant, quae mox afferemus, et ipsa nomina magnorum theologorum veterum, quae posuimus, qui omnes ante vulgatam Concordiam docuerunt. Quisquis ea nomina praedestinationem ad gloriam ante praevisa merita oppugnantium lustraverit, cognoscet, quam falso dici soleat, eam illo tempore communi consensu defensam esse. Indidem ratio repetenda est, cur prima *Libelli studiorum* adumbratio, qua praedestinatio ad gloriam ante praevisa merita commendari videretur, correctae sit, et cur Aquavivae decretum, cuius si verba premanur, eadem sententia sit, nec in *Rationem studiorum* translatum et in proxima generali Ordinis

¹ Rob. Bellarmini Epistolae familiares, Romae 1665. p. 245. ep. 111.

² Idem Lessius in litteris ad Bellarminum saepe dicit atque affirmat.

³ Quos respondisse Henao refert (Scientia mod. hist. propugnata n. 249. p. 71.): „Utrum vero praedefinat Deus ab aeterno omnes actus liberos nostros, supposita scientia media, non est una inter nos sententia; plerique tamen affirmativam probamus.“

congregatione in eam significationem explicatum sit, ut recipi ab iis posset, quibus contraria de praedestinatione et praedefinitione opinio probaretur. Ad nostram aetatem utriusque sententiae defensores in Societate inventi sunt. Nec vero tantum discidium est, quantum nostrae doctrinae adversarii solent existimare; quodsi maius esset, ut supra ostendimus (p. 34), alienum est ab eo capite controversiae, de quo maxime hoc loco quaeritur.

Quam non multum intersit inter utramque opinionem, hinc intelligas velim:

Non potest profecto magna esse adversarum partium dissensio, ubi utrorumque disputantium sententia utrimque agnoscitur esse probabilis; tum enim utrique fatentur, et quaestionem ipsam obscuram esse et graves esse in utramque partem rationes. Atqui Suarez, quo dubito an nemo fuerit acutior praedestinationis ante praevisa merita propugnator, contrariam sententiam esse *cere probabilem*¹ proficitur; rursum Lessius, huius contrariae sententiae defensor peractus, eam *probabilior*² dumtaxat esse censet, et in libro de praedestinatione disputando se ac disserendo verum quaerere dicit; quod si repererit, praecclare secum agi, si secus, per ipsam veritatem obsecrare, ut refellatur. Atque haec ille. Propter ipsam igitur quaestionis obscuritatem, quum rationes in utramque partem distrahant peritos, recte Societas id, quod Ecclesia non circumscriptis, relaxandum existimavit. Quodsi auctore S. Augustino praedestinatio reponatur in praeparanda serie universa gratiarum efficacium, quae primam quoque gratiam praevientem complectatur, eam quidem praedestinationem gratiarum, quae remotam gloriae praedestinationem contineat, *ante* praevisa merita fieri Lessius omnino affirmat. Quam doctrinam ab ipso Bellarmino acceptam³ item ut in Concordia Molinae explanat litteris ad Bellarminum missis a. d. XVI. Cal. Iun. a. 1588. „Ut etiam,“ inquit, „R. V. clare intelligat quid sentiam de praedestinatione, sciat me nunquam sensisse cum Catharino, . . .

¹ De auxilio efficaci l. III. c. 16. n. 8. Edit. Vivès XI. 142.

² Vigesima quinta propositio ex iis, quas tum, quum orta est controversia, proposuit, haec est: „*Probabilis* est, homines non eligi immediate et efficaciter seu absoluta voluntate ad gloriam neque gloriam alicui absoluta voluntate esse praeparatam ante praevisionem meritorum.“ In libro quoque de praedestinatione sect. II. ita inscribit, ut suam sententiam vocet *probabilior*.

³ „Hanc totam fere de praedestinatione doctrinam ab illius ore in familiari colloquio accepi.“ Lessius in Apologia (Resp. ad praefat.).

sed *ita sensi, sicut mihi explicavit*, et iuxta eam explicationem in collegio Anglorum defendi sententiam P. Aug., in qua solum non sequebar illam de efficaci praedestinatione omnium voluntatum; placuit autem vehementer, praedestinationem nihil esse aliud quam praevisto, cum qua gratia homo esset salvandus, velle illam dare. Sentio ergo, et ex quo a vobis discissi, semper sensi, Deum, praevisto peccato originali, rursus statuisse, omnibus dare auxilium sufficiens propter Christum; deinde veluti in secundo signo considerasse infinitas providentiae et gratiae suae modos, quos cum singulis poterat servare, et vidisse cum quo quisque salvus fieret vel non fieret, licet omnes essent vere sufficientes, et tunc *ex mero beneplacito suo* cum his, illis, istis etc., voluisse servare eum modum, cum quo praevidebat salvandos, licet possent non salvari; cum aliis eum, quo praevidebat non salvandos, licet possent facile salvari; et in hac volitione Dei prius ratione puto fuisse efficaciter et absolute volitam gratiam, quam gloriam; gloriam tamen fuisse cur omnibus voluerit gratiam, etiam reprobis.⁴ Idem dicit in litteris Idibus Iunii a. 1591. datis: „Satis est docere Deum praescire, cum quo providentiae modo quisque sit salvandus, et velle mecum uti hoc potius modo quam illo *pro sua libertate etc.*, quod ego semper docui; itaque totum ordinem mediorum usque ad finem inclusive simul esse praevistum praescientia conditionali et simul etiam esse volitum, quamvis ego non video, quomodo divina scientia et voluntas non terminetur ordine quodam ad hanc obiectorum seriem et prius ad media quam ad finem; secundum nostrum modum intelligendi v. g. praevidet Deus, si tali tempore et loco me nasci fecerit a talibus parentibus, me baptismum consecuturum et in fide catholica educandum; et si tales occasiones tunc habuero, me religiosum futurum; si religiosus fuero, me perseveraturum; si perseveravero, salutem consecuturum etc.; hic praescientia conditionata prius ratione terminatur ad priora obiecta quam ad posteriora, quia posteriora non praevidentur nisi dependerent a prioribus; priora autem praevidentur independenter a posterioribus, similiter quum Deus totum hunc ordinem vult, voluntas terminatur prius ratione ad priora obiecta quam ad posteriora ob eandem rationem; posteriora enim non sunt absolute volita nisi dependerent a prioribus; neque puto libellum studiorum huic repugnare.“

Itaque quum illam praeparationem gratiarum efficacium remota esse dicat electionem ad gloriam, fieri autem ante meritum praevisionem, parum differre inter suam opinionem et ad-

versariorum recte existimavit. Idem Bellarminus in defensione Lessii indicat⁴.

Nec vero omittendum est, quod omnes e Societate, quicumque praedestinationem ante praevisa merita fieri docuerunt, ei antecedere dicunt et scientiam mediam et sinceram Dei voluntatem omnes homines salvos faciendi gratiasque cuique sufficientes largiendi. Atque omnes Iesuitae detestantur illud, quod abusi scientia media Pelagiani docuerunt: illa bona opera praevisa vera eiusmodi merita esse, quibus Deus, si ea futura praeviderit, moveatur ad baptismum, gratiam, salutem homini conferenda. Quae quum ita sint, manet tamen illa de praedestinatione *immediata* ad gloriam dissensio.

Diversas de praedestinatione opiniones disputatio de praedestinatione bonorum operum consequitur. Praedefinitio autem quum sit duplex, una formalis, qua ipse per sese actus voluntatis creatae decernatur, altera virtualis, qua proxime ipsius gratiae largitio decernatur, remote ille actus, qui cum gratia coniunctus connexusque sit: aliquam omnes Iesuitae praedefinitionem defendunt. Formali autem hos auctores adversari Tannerus scribit (Theol. schol. t. I. disp. 2.): Gregorium de Valentia (t. I. disp. 1. q. 22. p. 3.; q. 23. p. 4.), Molinam (q. 14. a. 13. disp. 18.), Vasquesium (I. disp. 89. c. 10. et disp. 99. c. 3. et 7.); addendi sunt certe Lessius et Petavius. Alii Suaresium secuti tumentur praedefinitiones formales; ita Tannerus l. c., Sylvester Maurus l. c., Viva (Cursus theol. P. III. disp. 2. de gr. q. 3. etc.).

Alia est inter nostros theologos de efficientia gratiae praevientis varietas opinionum. Alii dicunt, gratiam praevientem moraliter, non physice efficere actum liberum; iidem diversam a praevientem adjuvantem gratiam statuunt, quae physice actum

⁴ Lessius ad Bellarminum prid. Non. Ian. 1589. ita scribit: „Sane si ab initio scivissem vos non probare sententiam illam de electione ad gloriam, non eam defendissem, quamquam in ea parum sit momenti.“ Bellarminus autem in Lessii defensione, quam Livinus de Meyer suae Historiae addidit, cuius exemplum nitide scriptum ipsisque manu signatum in eo codice ms., cuius supra mentionem feci, continetur, sic ait: „Professor Societatis [Lessius] docet, electionem ad gloriam pendere ex praescientia meritum. Ubi tamen est observandum, professorem illum mediate ponere electionem ad gloriam esse omnino gratuitam. Vult enim electionem ad gratiam efficacem cum perseverantia finali, quae infallibiliter ducit ad gloriam, esse omnino gratuitam, atque ita resolvit tandem electionem ad gloriam in meram Dei gratiam. Quare *longissime distat* haec opinio a sententia Pighi et Catharini et aliorum, qui praedestinationem pendere volunt ex bono usu liberi arbitrii praevisto.“

liberum efficiat. Alii, ut Molina, Lessius, Ripalda re differre praeventum ad adiuvante gratia negant; illam physice etiam liberos actus efficere; duplicem esse *unius* gratiae efficientiam. Utrique Deum et physice et moraliter efficere actum liberum defendunt parumque refert, utrum nova aliqua gratia an nova eiusdem gratiae efficientia actus physice efficiatur¹.

Dicunt etiam de scientia media aliquam esse dissensionem,

¹ Audiamus Suaresium, qui *praeventum* gratiam, qua praeventum, physice actum deliberatum efficere negat. (De vera intelligentia auxilii efficacis. Opus posthumum. Lugd. 1655. Lib. I. c. 4.): „Secundo declaratur ex aequivocone illius termini: *efficacia physica*. Nam significare potest vel actualem efficientiam per influxum realem ac physicam, vel determinationem ad unum ipsius principii vel auxilii cum tanta vi naturali ac physica, ut secum necessario ferat vel determinet potentiam ad agendum. Quando ergo nos negamus efficaciam physicam in auxilio praeventiente, loquimur hoc posteriore modo; qui autem nobis illos errores imponunt, loquuntur de efficientia physica priori modo.

„Nos ergo secundum veram et catholicam fidem sentimus, Deum . . . vere, realiter et physice efficere actus nostros supernaturales ac determinationes ad illos . . .

„Respondemus, eandem gratiam praeventum, quando cooperatur voluntati, transire in adiuvantem, satisque esse, quod sub hac posteriore ratione physice efficiat nostros actus, neque aliud colligi posse e citatis testimoniis [Scripturae].

„Est autem considerandum, quod ipsa gratia excitans, quam dicimus moraliter inclinare voluntatem ad consensum, realiter et physice fit a Deo in hominis voluntate, quia ipsamet excitatio est realis et supernaturalis effectus, cuius propria causa Deus est. Atque hoc in rigore satis est, ut dicere possimus, *Deum physice* facere ut velimus, quia per physicam efficientiam facit id, quo moraliter inducimur ad volendum, et quia ipsamet motio gratiae excitantis physice nos afficit, *quavis ad ulteriorem actum non physice compellat*. Praeterquam quod causalitas moralis sufficit ad proprietatem et rigorem illarum locutionum: Faciam ut faciatis etc. Illae vero: Deus est qui operatur in nobis velle etc. de physica efficientia per gratiam adiuvantem et concursum Dei probe intelliguntur.“

Idem antea docuerat de gratia l. III. c. 16. n. 3.: „Neque obstat, quod illa actio vel influxus [gratiae praeventientis sive moraliter agentis], quo fit actus deliberatus, *in se sit physicus et realis influxus*; nam praecise spectatus, ut est a gratia excitante, sic tantum est ab illa moraliter, et ita induit rationem moralis causalitatis, siquae denominat suum principium moraliter adiuvans. Ad eum modum, quo dixi in metaphysica, eundem influxum, prout est a causa finali, esse causalitatem finis, et prout est a principio activo, esse causalitatem efficientis: ita etiam in praesenti idem influxus gratiae adiuvantis, qui est *physicus* respectu alterius principii, moraliter est ab excitante gratia, et ratione illius sine ulla confusione vel verborum aequivocone adiuvans denominari potest.“

quum ea, quae aliqua conditione futura sunt, alii supercomprehensione voluntatis, alii ex ipsa rei veritate a Deo cognosci velint. Prius illud Molina docet; sed a Lessio, cum quo ei fuerat litterarum consuetudo, ita explicatur, ut re non dissentiat a ceteris.

„Non docent nostri,“ inquit Lessius, „operationes voluntatis futuras posse certo praesciri in potentia liberi arbitrii ut in causa, quasi ex vi cognitionis liberi arbitrii infallibiliter cognosci possit, quas operationes sit editurum, sed docent eas praesciri ex infinita vi divini luminis, quod non solum liberum arbitrium et omnia, quae ipsum praeventient, allicient vel impediunt, comprehendit, sed etiam penetrat ad omnes eius operationes et effectus; non quia aliquid in eo vel in aliquo praevio videt, unde certo colligi possint; sed quia reipsa ab eo fiunt vel, data certa hypothesi, fierent. Itaque operationes futurae in libero arbitrio praevidentur a Deo, non ex vi cognitionis liberi arbitrii, sed quia in libero arbitrio absolute vel ex hypothesi exstant, et Dei vis infinita cognoscendi ad omne verum penetrat. Hoc ipso enim quo aliquid est, erit, vel facta aliqua suppositione esset, habet veritatem obiectivam; ac proinde intellectus divinus, ratione infinitae virtutis suae, se ad illud extendit. Sic Molina passim docet Deum cognoscere conditionales liberas, ratione infinitae eminentiae divini intellectus supra liberum arbitrium, per quam fit, ut non solum liberum arbitrium comprehendat, sed etiam penetrat ad omnia ea, quae in ipso vel exstant absolute vel, facta quavis hypothesi, exstarent. Videatur disputatio 47. tota.“¹

Ad quam interpretationem confirmandam indicia in ipsius libro inveniuntur. Dicit enim Molina semel atque iterum, liberos actus non esse certos ex causis suis (p. 237.), unde sequitur, ut ex his (ex voluntate et quibus haec ad agendum excitetur) tamquam *ex ratione ac medio cognitionis* praenoci non possit. Immo „rationem“ et conditionem praescientiae a rei veritate repetit, unde „*pendet scientia Divina*“, quemadmodum quater clarissime docet (p. 228 ss.: „Non sumit,“ inquit, [Iustinus] „causam pro vera causa . . ., sed loquitur de *ratione*, quare illa [praescientia] sit, quatenus respectus rationis, quam scientia Divina habet ad res, quas novit esse futuras, *pendet* ex eo, quod illae ex suis causis sint futurae“).

Venio nunc ad opinionem erroremque pervulgatum eorum, qui discrimen esse inter Molinismum et Congruismum de ipsa

¹ De gratia efficaci c. 16. n. 4. p. 347.

efficacia gratiae eiusque efficaciac modo existant: Molinam docere, gratiam fieri efficacem consensu libere cooperantis; ceteros, convenientia et commensione quadam gratiae cum indole cuiusque, ingenio, studio, consuetudine, habitu, conditione, rebus, tempore; hanc alteram doctrinam ab Aquaviva praescriptam esse. Cuius erroris refellendi causa satis est ea repetere, quae supra demonstravimus. Ostendi (p. 235. 306.) qua ratione Molina et Lessius docerent, gratiam efficacem fieri consensu voluntatis, ut nihil differat eorum a Suaresii et Bellarmini sententia; ante (p. 16. et 17.) falsam Congruismi interpretationem refutaveram; nec huius ullum vestigium in Aquavivae decreto reperitur, uti attente legenti manifestum est. Eiusdem rei haec sit postrema atque evidentissima demonstratio. Iesuitae omnes, etiam Bellarminus, qui consilio suo auctor existit decreti Aquavivae (v. p. 236. n. 1.), fieri posse cum S. Augustino censent, ut si duo, libera praediti voluntate, prorsus eodem ingenio atque natura, eodem modo affecti, eadem Divina inspiratione excitentur eademque tentatione impellantur, alter resistat tentationi, alter succumbat, et omnes eius differentiae rationem cum S. Augustino a *libera voluntate* repetunt. Atqui si verum esset, quod vulgo de Congruismo opinantur, eadem esset in utroque congruitas gratiarum, quum et aequales inter se sint et cum ceteris rebus omnibus prorsus aequaliter convenient; et tamen altera gratia congrua est, altera incongrua. Fatentur etiam ipsi Tournely¹ et Billuart², quibus nescio an nemo illum errorem studiosius vulgaverit, Congruismum ad Molinismum denique redire.

Societatis de gratia doctrina eadem fortuna usa est qua Bannesianorum. Illa ab initio a Bellarmino, Molina, Suaresio, Lessio, Vasquesio, Valentia, illis vere magnis theologis, ita explicata est, ut posteriores, quamvis praeclare de ea scripserint, velut Ruiz et Ripalda, tamen et doctrinam universam a superioribus explicatam tenerent, et partes ante variatas varie exsequerentur. Nam de praedestinatione et praedefinitione alii ad Bellarminum et Suaresium, alii ad Lessium et Molinam propius accedunt.

Eodem ferme modo actum est cum Neo-Thomismo. Nam ab ipso principio per Bannesium, Lemosium, Alvarosium illa doctrina

¹ Praelectiones de gratia Chr. q. 7. art. 4. concl. 3., q. 9. art. 2. Ed. Paris. a. 1739. t. II. p. 447. 674.

² Theolog. diss. V. art. 6. de gr. eff. Praenotanda. Ed. Paris. Palmé t. III. p. 142.

ita explicata est, ut ceteri tritis vestigiis insisterent. Quaedam duriora mollita sunt, at ratio ac structura universa constat atque ipsae etiam distinctiones, argumentationes, Molinismi accusationes, difficultatum solutiones manebant et quasi per manus tradebantur.

Tria sunt, quae utriusque doctrinae constantiam et effecerunt et explicant; quae iam supra commemoravimus: magnitudo ingeniorum, quorum vires omnes ad eam perficiendam ac defendendam ab ipso initio controversiae collatae sunt; praecipua Summorum Pontificum eam causam libris tractari severissime vetantium; denique utriusque Ordinis ad conservandam doctrinam disciplina atque decreta. De Aquavivae regula satis diximus; sed etiam Praedicatorum exstat de servando *Thomismo* decretum. Nam quum a. 1670. capitulum generale Ordinis Romae haberetur, placuit (admonit. 5.) ut theologiae professores „necum doctrinam nostri Angelici Praeceptoris D. Thomae Aquinatis fidelissime sequantur, sed etiam a concordii et communiori nostrorum Thomistarum sententia, quae communi omnium iudicio creditur asserta a Sanctissimo Praeceptore vel ex eius principiis deducta, nullo pacto audeant recedere, praesertim circa materiam de gratia et libero arbitrio seu *physica praemotio*.”⁴

Sed iam prima quasi aetate controversiae apud alios aliarum indicia doctrinarum exstitere, quum nec Bannesium sequi nec ad Iesuitas accedere vellent. Fuerunt qui ob rei obscuritatem de summa controversiae tacendum putarent. Si quid ex Suaresii et Ruizii disceptationibus concludi licet, ipsa Thomassini sententia iam tum nata est⁴. In academiis Parisina et Salmanticensi multis morales determinationes placuerunt, quibus certissimam gratiae efficaciam omnia scientia media satis explicari arbitrantur; nam eam vim inesse indeliberatis gratiae excitantis motibus ad suadendum actum liberum, ad alliciendam trahendamque voluntatem, ut ductum gratiae certissime secutura esset; atque ita sine scientia media ex ipsa proprietate gratiae actus veritatem certissime cognosci. Quam suadendi vim gratiae actum certissime efficientem alii ex ipsius claritate ac suavitate derivabant, alii contra ex perfectissima convenientia gratiae cum studiis, affectionibus, consuetudine, conditione cuiusque. Qui omnes cum Iesuitis eandem dicebant gratiam efficacem et excitantem; cuius efficientiam propriam similiter explicabant; de infallibilitate efficientiae dissentiebant. Posse enim *atquando* motus indeliberatos gratiae quadam

⁴ V. supra p. 33.

suasionis necessitate actum liberum efficere, Iesuitae fatebantur; sed nec omnium gratiarum efficaciam tantam vim esse docebant, quantum extraordinariis tribuerent; nec ex sola *moralis suasionis necessitate*, quae illas gratias consequeretur, *summam ac Divinam* providentiae ac praedestinationis infallibilitatem derivari; nec eam gratiae efficaciam, quae ita semper raperet voluntatem, ut omnes certissime transvolaret difficultates, Sacrae Scripturae congruere, qua constanter ad pugnam omniumque virium contentionem excitaremur; nec denique, si tanta motio ac suasio gratiae ad omnia bona sive ob lapsae naturae imbecillitatem sive aliis de causis requireretur, gratiam sufficientem, quae tanta vi careret, vere dici sufficientem¹.

Levantur difficultates, non tolluntur, si cum Alphonso Le-moine, doctore Sorbonico, illam tantam vim gratiae ad actiones difficiliore referas, orationis autem gratiam intelligas sufficientem, qua qui utatur gratiam efficacem ad difficiliora praestanda consequatur. Ea doctrina deinceps plurimis probata est. De qua ut recte existimare possumus, vetus nobis et ante hanc controversiam pervulgata consideratio distinctioque gratiae cognoscenda est. Eius mentionem adhuc non fecimus, quia illa doctrina in disputationem non venit; nunc quum prodiit et iudicem se esse vult, quae controversiam Molinistarum ac Bannesianorum omissis scientia media et physica praedeterminatione dirimat, audienda atque examinanda est.

Distinctio *efficacis* et *sufficientis* gratiae tum, quum ortae sunt Molinistarum et Bannesianorum disputationes, communiter in scholas inducta est, quum illa appellatio antea perambigua fuisset et a multis improbata. Iam vero in illis Praedicatorum et Iesuitarum disputationibus illis nominibus haec certa sententia adiungebatur, ut efficacis ea gratia praeveneret diceretur, quam effectus (actus liber) isque *infallibiliter* consequeretur. Superiores autem theologi illud vocabulum saepe aliter intellexerant (volut de magna gratia, quae opponitur parvae); ita perturbari multa necesse erat, nisi illud attenderetur.

S. Thomas de gratia efficaci et de sufficienti loquitur nec tamen gratiam ita dividit. *Auxilium sufficiens* appellat I. II. q. 106. a. 2. ad 2.: „Si quis post acceptam gratiam N. T. peccaverit, maiori poena est dignus tamquam auxilio sibi dato non

¹ Cuius opinionis refutationem v. apud Suarezium, de auxilio efficaci I. III. c. 10. p. 195 s. et apud Lessium, de praedestinatione sect. 6. n. 142.

utens; nova lex enim, quantum est de se, *sufficiens* auxilium dat ad non peccandum.“ *Vocationem efficacem* appellat In Rom. c. 8. lect. 6.: „Et etiam haec vocatio est *efficax* in praedestinitis, quia huiusmodi vocationi assentiuntur,“ ubi gratiam, quam effectus consequatur, intelligi manifestum est. Alia vis est eiusdem vocabuli In Ioann. c. 17. lect. 2.: „Oratio [Christi], quantum est de se, *efficax* est, ut valeat toti mundo; sed tamen non in omnibus sortitur effectum,“ ubi recte Billuarts (diss. V. de gratia efficaci, art. 6. Praenot.) aliud significari dicit: non id, quod sit cum effectu coniunctum, sed id, quod magnam habeat vim efficiendi, sive sequatur effectus sive alia re impediatur.

Hanc utramque verbi sententiam ab eo usurpatam videmus, qui, quod sciam, primus gratiam divisit in efficacem et sufficientem, Henrico Gorcumense. Is quum studiis operam dedisset Parisiis, Coloniae theologiam docuit; sequebatur maximo studio S. Thomam eiusque Summam adiecto *Supplemento* absolvit; mortuus est anno ferme 1460. (V. Generi, Theolog. dogm. schol. t. I. p. 160.) De eo haec scribit Eckius, theologus ille Germanus: „Iuvat illam solutionem Henricus Gorcheim... studii Parisiensis alumnus, sed Agrippinensis gymnasii foecundus excultor; hic in tractatu huic materiae dicato... inquit, duplicem esse motionem Dei gratuitam: unam sufficientem, et illam Deus nemini denegat, aliam efficacem; sed illa adhuc potest intelligi bifariam: uno modo, ut sit genus motionis, quo specialiter moventur praedestinati, quae respersa quodam suavitatis odore, intima viscera animae foecundando deiformat et in coeleste desiderium transmutat; potest et alio modo dici motio efficacis, quae assequitur voluntatem hominis actu ad eius consensum.“¹ Extraordinariae illius gratiae exempla sumuntur a Maria Magdalena, Matthaео, Paulo. Eam distinctionem probat Eckius. Ita efficacis gratia modo ea dicitur, quae est cum effectu coniuncta, modo ea, in qua sit vis ac virtus inusitata. Priore significatione effectus saepe intelligitur *perfectus*, ut efficacis dicatur ea gratia, quae effectum consequatur insignem; huiusmodi autem vocabant iustificacionem; erat igitur gratia efficacis vocatio illa *alta* sive *secundum propositum*, h. e., summa gratiarum qua efficitur iustificatio vel ea gratia, quae efficit ultimam praeparationem, cum qua ipsa necessario connexa sit iustificatio. Sufficientes igitur gratiae illae erant, quae ad sanctificationem remote disponent. Ita Medina et e Parisiensibus

¹ Supra [p. 103 s.] totum locum ex ipso Henrici libro attulimus.

Gamachaeus illam distinctionem intelligunt. Qui omnes dicunt, hominem bene utendo gratiis sufficientibus consequi efficacem. Valentia autem gratiam efficacem intelligit eam, cum qua actus bonus perficiatur atque absolvatur, h. e., et praevientem et adiuvantem.

Sin *altero* modo vocem accipimus, quo item et S. Thomas et Henricus Gorcomiensiis acceperunt, locus est Adriani VI, quo secundum eam sententiam distinguuntur gratiae sufficientes et abundantes: „Eam misericordiam,“ inquit, „ut probabiliter teneo, viatoribus [etiam obduratis] exhibet Deus, quod *sufficienter* eis assistit et suam gratiam offert, qua pro extremo saltem virium laborando possent peccati indulgentiam promereri. . . Paucos invenies, qui ad extremum virium aliquid faciant. Ideo si debeant ad Deum carnalia corda, id est, peccatores converti, opus est plus quam sufficienti gratia, id est, Divina assistentia, sed *abundanti* et quae ontus magna ex parte alleviet.“ Eadem illa Gorcomiensiis distinctio apud alium Universitatis Parisiensis alumnum, in S. Ignatii libro exercitiorum, invenitur. In regula septima de discernendis animi motibus in exemplo Hispanico ¹ gratiam *sufficientem*, quae semper adsit homini, opponit *intensae*, quae coniunctas habeat vehementiores animi motiones et consolationes, a qua ipse *de tempore triplici ad electiones recte faciendas magis opportuno* distinguit SS. Pauli et Matthaei vocationes. Haec tota distinctio a sola vi insita suavitateque gratiae excitantis ducitur. Idem docet defenditque Alphonsus Rodricius, qui in Societatem brevi post quam condita est, intravit, in admirabili illo de perfectione Christiana libro. In 10. capite primi tractatus *sufficientem* gratiam omnibus dari dicit; cum ea tentationem superari posse; *nihilominus*, inquit, *saepe evenit, ut eam cum hoc communi auxilio non superemus, nisi Deus addat aliud peculiare*. Addit, hanc peculiarem, *abundantem, efficacem* gratiam fidelitate in rebus minimis, oratione potissimum, impetrari. Huiusmodi distinctio a

¹ La septima: „El que esta en desolacion considere como el Señor le ha dejado en sus potencias naturales, para que resista á las varias agitaciones y tentaciones del enemigo, pues lo puede con el auxilio divino, el cual siempre le guida aunque claramente no lo sienta; porque el Señor le ha abstraído su mucho hervor, crecido amor y *gracia intensa*; quedándole tambien *gracia suficiente* para la salud eterna.“ Idem quod hic *gracia intensa* vocatur, in familiaris eius epistolarum clausula dicitur *gracia cumplida*, h. e. perfecta et abundans (Cartas de San Ignacio de Loyola, Madrid 1875. I. 33. alibi); eidem acceptae docet posse resisti (l. c. 213.).

virtute cuiusque gratiae repetitur; quo autem maior gratia, eo certior effectus est. Et tanta est hominis imbecillitas, ut, etiamsi minoribus gratiis vincere tentationem possit et aliquando vincat, tamen nisi illis magnis atque abundantibus non sit semper victor evasurus nec virtutem semper conservaturus. Minoribus autem bene usus maiores consequetur et in usu virtutum perseverabit.

Atque ita S. Ignatius et P. Rodricius, praecipitantes illi vitae bene agenda, quorum doctrina omnes Societatis Iesu alumni usque ad hodiernum diem formantur, inter se consentientes docent. E quo ipso concludi licet, idem ab omnibus Societatis theologis defendi, id quod nullo negotio probare possumus. Sed quoniam id Molinismo negatum esse voluit, Molinam eiusque doctrinae patronum minime omnium rigidum, Lessium dico, ab huiusmodi crimine vindicemus.

Tournely scribit: „Gratia sufficiens ad sensum Molinae sufficit ad singulos pietatis actus *immediate* exercendos.“¹ Quod nec Molina nec Moliniani unquam dixerunt, immo vero illam opinionem ita stultam esse putarunt, ut eam nemini unquam theologo in mentem venisse dicerent. Nam Lessius „Secundo dicimus,“ inquit, „praedictam assertionem non ita accipiendam, quasi Deus det omnibus in actu secundo tale auxilium, quod *immediate sit sufficiens ad fidem vel poenitentiam concipiendam* (id enim manifeste falsum est et *nemo Doctorum tam imperite illud unquam intellexit*), sed quod omnibus det aliquod initium, nempe aliquam inspirationem, cui si quis obtemperaverit, ulterius iuvabitur.“ In eiusmodi initiis gratiae, cui si quis obtemperaverit, amplius iuvetur, Lessius semel atque iterum numerat orationis gratiam. Imprimis perseverantiam nisi constanti oratione impetraturi non sumus, et quidem non quoquo modo *sufficientem*, sed *magnam atque efficacem* gratiam rogare debemus, quae nos ita moveat atque impellat, ut superatis difficultatibus omnibus constanter perseveremus (de praedest. n. 78. p. 424.). Datur autem gratia aliis „parce“, aliis „copiose“, aliis „uberrime“. Potest etiam Deus ab usitato providentiae ordine declinans quodam miraculo gratiae tantis hominem praeveneri inspirationibus, ut non honeste agere non possit (l. c. n. 142. p. 455.).

Similis est doctrina Molinae. Qui alias gratias praevinentes tam remissas esse docet, ut vix animadvertantur, alias tam acres

¹ Cursus theologicus scholastico-dogmatici et morali tom. II., de gratia Christi, q. 6. art. 4. Conclusio secunda, ed. Colon. 1752, II., 392. Schneemann, Controvers. 21

ac vehementes, ut mirifice delectetur animus, taedium pellatur, caritas inflammatur, oer et caro in Deum vivum exultent, pennae velut aquilae et vires assumantur, quibus via mandatorum sine difficultate curritur. „Satis suaviter equitat, qui ab Omnipotente portatur.“ De qua gratia tota disputatione 44. quaestionis 14. articuli 13. disserit. Quo autem altius vim praeventientis gratiae extollit, eo magis imbecillitatem atque languorem premit naturae, quae tanto illustrata lumine fidei, tanta roborata vi sanctificantis gratiae et caritatis (qua tamen adiutus leviora agere possit) nihilominus sine peculiari Divinae gratiae auxilio graviore superare tentationes atque in virtutum usu perseverare non queat; „auxilia vero particularia, a quibus perseverantia pendet, confert maiora vel minora iustis, prout cautius ac maiori cum animi submissione se gerunt.“ (Cf. disp. 17. et ss.) Remissae et vehementis motionis distinctio, quae eadem apud veteres et hac controversia superiores theologos est gratiae sufficientis et efficaciae et a Molinistis quoque admittitur, quamquam non hoc ipso nomine appellatur, tum ad vim instam virtutemque gratiae, tum vero etiam ad effectum spectat; quo enim maior gratia est, eo certior esse effectum necesse est. Quamobrem Valentia¹ et post eum Lessius² tria genera distinguit gratiarum efficacium: aliquando, plerumque, semper efficientium id, cuius causa datae sunt. Nec vero solus Suaresius³ est, verum etiam Ripalda *Molinista*, qui propositionibus defendant, posse gratiam tam vehementer hominem ad bene agendum inclinare, ut propter ipsam vim propriam gratiae non possit non facere id, ad quod impellatur; cuius rei confirmandae causa Ripalda aliquot ex S. Augustino locos affert, quibus ipsis postea Tournely et qui eum secuti sunt, Molinianos oppugnaverunt.

Iam vero in hac distinctione gratiae vel remissius vel vehementius excitantis, vel certius vel incertius efficientis id, cuius causa collata est, ea doctrina ininitur, quam Habert, d'Argentré, Tournely in schola sua celeberrima communiter defensam esse testantur. Quidam ei etiam alteram illam distinctionem gratiae vel remote vel proxime ad iustificationem praeparantis adiungunt. Sed constat inter utrosque: gratiam *efficacem* et *sufficientem* genera esse *excitantis*, quae hominem supernaturaliter illustret atque

¹ Disput. 8. q. 3. p. 4. Edit. Venet. 1600. p. 923.

² De praedest. p. 433.

³ L. III. de auxilio efficaci c. 10. Edit. Vivès XI, 198.

ad bonum impellat; nullam esse inter utramque essentialem differentiam; eam quam dicunt sufficientem ad effectus faciliores atque imperfectos, ad orationem potissimum pertinere et nullis adiunctis aliis gratiis praeventibus per se satis virtutis ad illa conferre; saepe etiam cum effectu coniunctam esse; ea si quis bene utatur, gratiam efficacem ad difficiliora opera praestanda atque ad conversionem dari. Cuius sententiae cum Societatis doctrina consensionem et Iesuitae premunt et clarissimus quisque magister Sorbonicus fatetur¹. Item utrique docent, quantum illa et a Iansenianorum et a Bannesianorum rationibus distet. Nihilne igitur inter Sorbonicos et Nostros interest? Responderi potest in utramque partem. Si ea, quam diximus, distinctio ita statuitur, ut superioribus aetatibus erat usurpata, ut gratia simpliciter dividatur in remissam et magnam, remote vel proxime ad iustificationem praeparantem, omnino illi nobiscum consentiunt; dissentiunt, si eam ad posteriorem controversiam dirimendam quidquam valere arbitrantur. Nam 1. duas distinctiones diversas confundunt; aliud enim olim *efficax* et *sufficiens* accipiebant, aliud in hac controversia; 2. supremam illam dignamque providentia Divina infallibilitatem in actibus humanis cognoscendis sua doctrina non explicant; nam probabilis illa coniectura vel divinatio vel persuasio, quae ex maiore quadam vi gratiae derivatur, nunquam potest certissimam Dei scientiam efficere, atque etiam rara et inusitata est ea gratia, cuius virtuti resisti vix possit; 3. ficta et commenticia est in gratia efficaci faciliores ac difficiliorum operum distinctio, ut ex ipsis scripturae locis, quos huius doctrinae defensores afferre solent, ut gratiam *ab intrinseco efficacem* probent, satis intelligitur. Velut Calonne, uberrimus, ut opinor, nostra aetate huius doctrinae explanator ac patronus, hos e Novo Testamento locos usurpat: Eph. 2, 10 „creati in bonis operibus, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus“; Hebr. 13, 21 „aptet vos in omni bono“; Eph. 1, 11 „omnia operatur secundum consilium voluntatis suae“; Phil. 2, 13 „operatur et velle et perficere“; I. Cor. 4, 7 „quid habes, quod non accepisti?“ Hi enim loci *universim de omnibus* actibus supernaturalibus dicti sunt; quibus si probatur gratia *ab intrinseco efficacem*, probatur de actibus

¹ Tournely ex Haberto (Theol. Gr. PP. l. II. c. 6. n. 1.) haec affert: „immo PP. Iesuitae [didicerunt] a Doctoribus Scholae Parisiensis, cuius fecundissimo gremio ortam suae doctrinae, incunabula ac incrementa debere se non inviti agnoscent.“

facilioribus et difficilioribus. At alterum falsum esse existimant; ergo neutrum demonstrant. Nec ea sententia e SS. Patribus, maxime Augustino, erit. Ex hoc quae afferunt, nihil ostendunt (quemadmodum Billuart contra Tournely, quem ceteri sequuntur, scripserat) nisi hoc: non omnem gratiam sufficientem ad omnem actum proxime sufficere, orando autem uberiores gratiam impetrari posse, quod quidem, ut ait Lessius, nemo theologus negat. Sed idem Augustinus a gratiae efficacia distinctionem facilius et difficilium actuum omnino removet. „Quia omnia bona,“ inquit, „et magna et media et minima, ex Deo sunt, sequitur, ut ex Deo sit etiam bonus usus liberae voluntatis“ (L. I. Retract. c. 9.). Nec 4. ita declinari sententia media potest, id quod praecipuus illius doctrinae patronus, Tournely, facile concedet; hic enim e studiosissimis eius defensoribus est nec iis assentitur, qui eam evitare conentur. Quum enim Deus, ut ex plurimis Scripturae Patrumque testimoniis elucet, actus et bonos et malos aliqua conditione futuros certissime praenoscit idque in dubium vocari plane non possit, quaerendum est *quomodo* id fiat. Quam quaestionem si quis fide contentus omittit, omittat. Sin de ea controversia, quae inter Molinistas et Bannesianos intercedit, diiudicare vult, quaestionem de scientia media praetermittere non potest; eo enim denique tota illa controversia evadit, eo potissimum spectat, ut quaeratur: internusne nexus ac necessaria colligatio sit inter actus liberos naturae creatae et motionem Divinam eos antecedente, ita quidem, ut Deus *omnes* actus liberos, etiam conditione aliqua futuros, ex illa ipsa motione certissime perspectos habeat¹. Id, quicumque illam doctrinam amplexi sunt, negare coguntur; relinquunt, ut scientiam mediam admittant. (V. supra pag. 36.) At si qua est scientia media, ex ea omnis gratia cum effectu coniuncta et in facilibus et in difficilibus rebus certissimam efficaciam nanciscitur; quam annecti solis gratiis potentibus et quasi invictis parum constanter dicitur. Nec denique 5. illa doctrina hominis congruit naturae. Ut ab iis ordiatur, in quibus Molina consentit: sunt tenues gratiae motus, qui observari vix possint, sed tamen ad aliquid boni faciendum existent. Quotiescunque igitur homo ita excitatus aliquid boni agit, gratiam sequitur, gratia movetur; nam tum quoque Moliniani docent gratiam esse, quae praeveniendo moveat atque alliciat et bonum per hominem, suadendo atque efficiendo, operetur. Quibus

¹ Vide supra p. 33.

gratias tenuibus ac tenuissimis illae potentes opponuntur, quae luminis claritate et motus suavitate vel trepidatione timoris hominem prorsus capiant atque propellant. Inter utrasque innumera-bilis est multitudo ac varietas gratiarum et effectuum ex iis pendentium. Horum autem effectuum consecutio quam magis minusve certa sit, etiam ex infinita differentia impedimentorum metiendum est, quia permagna gratia, quae quietum animum certissime permovet, vi atque impetu cupiditatum vel tentationum, quas diabolus aut occasio excitavit, ita impedi potest, ut anceps ac dubia sit expectatio eventus. Id experti omnes scimus; minime enim tantam esse in rebus difficilibus vim ac vehementiam gratiae experimur, ut ad consensum veluti trahamur; nec raro usu venit, ut quis dubitet, tentationi vehementi consenserit necne.

Sed de hac doctrina Molinae adversaria satis dictum est. Cuius summa capita, unam eandemque esse gratiam efficacem et sufficientem; distinguendas esse gratias tenuiores, quae communiter dentur, et magnas, quae rarius, cum Societatis doctrina congruunt. Discrepantia oritur, ubi haec distinctio adhibetur, ut omnis infallibilitas gratiae efficacis inde explicetur. Eo usque pauci progressi sunt ea aetate, de qua scribimus. Fuerunt autem tum ex Sorbonicis, qui nostram doctrinam amplecterentur ac profiterentur. In quibus fuit imprimis Duval, summa inter suos auctoritate. Alter Universitatis Parisiensis alumnus, quem Ecclesia Doctoris dignitate ornatum voluit, S. Franciscus Salesius, nostras rationes aperte probat ac sequitur. Cuius dilucida ac suavis oratio quum magnam sibi in hac quoque causa auctoritatem conciliaverit, quumque ipse tunc a summo Ecclesiae doctore consultus sententiam dixerit, eius doctrinam praetermittere hoc loco non debemus.

Is igitur eam formam doctrinae nostrae, quae a Lessio proposita adversariis liberior ac solutior videtur, omnino professus est. Id et in litteris, quarum mentionem supra intulimus (p. 4. n. 3.), satis significat et ipse nos ad suum de amore Dei opus remittit.

In cuius operis libro III. cap. 5. praedestinationem *post praevisa merita*, quae cum Thomismo recentiore stare nullo modo potest, docet ac profitetur. Hunc enim statuit esse ordinem actuum favorumque Divinorum:

„Voluit [Deus primum] salutem eorum omnium, qui volent praebere consensum donis et auxiliis gratiae et favoris, quae illis praeparavit, obtulerit et dispertierit ea intentione.

„Hos autem inter favores voluit vocationem primum locum

tenere eamque taliter voluit esse contemperatam nostrae libertati, ut eam vel acceptare vel pro nostro libitu rejicere possemus. Iis autem quos praevидit eam acceptaturos, voluit motiva ad poenitentiam incitantia conferre; iis vero, qui obsecundaverint huiusmodi incitantibus, statuit caritatem elargiri: et iam habentibus eam decrevit dare auxilia gratiae ad perseverandum in illa; iis demum, qui bene usuri sunt Divinis hisce auxiliis, statuit perseverantiam finalem una cum amoris sui gloriosa beatitudine conferre. . .

„Et haec series et ordo effectuum providentiae Divinae sic ordinatus fuit cum consequentia et cohaerentia, quam habuerunt ad invicem in aeterna Dei voluntate. Quod S. Mater Ecclesia testatur, quando in una sollemnium suarum orationum praefatione sic Deum affatur: „Omnipotens sempiternae Deus, qui vivorum dominaris simul et mortuorum omniumque misereris, quos tuos fide et opere futuros esse *praenoscis*“ — quasi fateretur profitereturque gloriam, quae est cumulus et fructus misericordiae Divinae adversus homines, solum iis collatum iri, quos Divina sapientia *praevидit* vocationi obtemperaturos fidemque vivam, quae per caritatem operatur, suscepturos.“

Non potuit ille clarius enuntiare, sibi praedestinationem *post praevisa merita* probari. Iustificationem enim, perseverantiam, aeternam beatitudinem ex hominis consensu pendere dicit; ideo ea bona nisi praevisto consensu non decernit; ordinem illum, quo omnia dona in rei veritate conferantur et ad consensum liberum accommodentur, eundem esse aeternorum Dei decretorum. Quibus verbis illud fundamentum eorum, qui praedestinationem post praevisa merita impugnant: esse in praedestinatione alium *executionis* ordinem, alium *intentionis*, cum Lessio evertit. Iam vero quod ille hoc loco dicit, compendiarie contractio est eorum, quae ante disseruerat.

In II. libri nono capite de natura agit gratiae excitantis, quae sit in nobis sine nobis. Deinde decimo capite demonstrat Divinam inspirationem aliquando a nobis recusari atque abici, nosque uni eidemque gratiae consentire et dissentire et remissius vel alacrius obsequi posse, atque adeo, si duobus diversa dona collata sint, eum, qui plus gratiae acceperit, resistere, alterum, qui minus acceperit, consentire posse. Quas propositiones Banesianis omnino contrarias praeter cetera ex illo Scripturae loco, quo Moliniani uti solent, de Corozain et Bethsaida probat, cuius interpretationi haec subiungit:

„Christus certe ostendit clare et omnes Christiani simpliciter intelligunt, futurum, ut Iudaei in iusto Dei iudicio condemnentur, idque facta comparatione eorum cum Ninivitis: eo quod illi *multis a Deo provocati beneficiis, iis nec amore ullo nec poenitentia aliqua* responderint, hi autem, qui *parum receperunt favoris, plurimum amoris* rependerint.“

Cuius rei confirmandae causa S. Doctor SS. Augustini, Thomae, Francisci Seraphici, Theresiae dicta affert.

„S. Augustinus,“ inquit, „hisce nostris discursibus sua rationatione, quam instituit libro 12. de Civitate Dei c. 6. 7. 8. et 9., plurimum affert luminis. Nam licet proprie et peculiariter loquatur de Angelis, tamen hoc in puncto homines pares iis facit. Agedum, postquam capite 6. duos homines per omnia aequales in bonitate omnibusque in rebus, etiam eadem tentatione exagittatos proposuit, supponit unum potuisse tentationi resistere, alterum eidem succumbere.“

Quam argumentationem S. Thomae sententia confirmat, qui doceat, *gratiam in angelis iuxta varietatem naturalium donorum fuisse impartitam*, nihilominus Luciferum occidisse, perseverante in bono cum minoribus gratis innumerabili multitudine aliorum Angelorum.

S. autem Francisci Seraphici haec sunt verba (c. 11.):

„Si Deus alios illos peccatores, de quibus tu loqueris, tanta gratia et misericordia praevenisset, quanta me praevenit, longe gratiores et accuratiores erga largitorem in eius servitio futuri fuissent, quam ego sim. Et si is me singulari suo favore destitueret, in multo abominabiliora, quam illi, prolaberer peccata.“ Addit ille: „Vides, Theotime, iudicium illius, qui vix fuit homo, sed Seraphim in terra. Scio, scio equidem satis, eum ex humilitate sic locutum esse, sed credebat se ipsissimam enuntiare veritatem, sat aperte indicans, aequalem gratiam pari misericordia duobus peccatoribus exhibitam per unum eorum utilius ad salutem posse adhiberi quam per alterum. Porro habeo oraculi loco sensum et iudicium magni istius in sanctorum scientiis doctoris, qui educatus in schola Crucifixi nonnisi inspirationes Divinas spirabat. Hoc deinceps S. Francisci apophthegma ab *omnibus* tenerioris devotionis amatoribus laudatum, repetitum receptumque est. Nec inter eos defuere, qui assererent eodem sensu S. Paulum dixisse, *se primum, i. e. maximum* peccatorem esse“ (I. Tim. 1, 15.).

Manifestum est S. Doctorem longius Lessio ceterisque Societatis theologis progredi, quum dicat, non modo gratias aequales,

sed etiam *aequali misericordia* collatas effectum in altero nancisci posse, in altero non item.

Deinde S. Theresiam loquentem facit, quae quidem notitia interioris vitae fuit maxime insignis. Sed satis superque ex illo libro deprompsimus. Unum addere placet. Ille, quem Ecclesia non solum inter sanctos retulerit, sed etiam inter omnium fidelium Doctores, quem in officio praedicit *tutum et planum iter* ad Christianam perfectionem demonstrasse, omni asseveratione docet, si duo parem gratiam acceperint, fieri posse, ut alter obsequatur, alter non item, et ad *omnium* sanctorum *omniumque* Christianorum consensum provocat. Id Bañez sophisma appellat, fructum ignorantiae, viam quae vergat ad Pelagianismum. Utram ingrediamur viam, utrum sequamur ducem, S. Franciscum Salesium, Ecclesiae Doctorem, an Dominicum Bannesium?

17. Quomodo excitata controversia revixerit.

Apostolicae Sedis decretis studiisque superiorum utriusque Ordinis et conventuum generalium sopita visa est concertatio. Et quieverat annos complures, quum repente eodem fere tempore et in Gallia et in Hispania et in Belgio excitata est. Cuius id culpa factum est? Nec Praedicatores nec Iesuitae primi ad arma rediere: quidam ex Ordine Carmelitarum discalceatorum, P. Antonius de Matre Dei, Salmanticae in suo „Cursu theol. Salmant.“, et Oratorii Parisiensis Pater, Gibieuf, in libro „De libertate creaturae“ anno 1630. ad Molinae per 30 censores Romanos condemnationem provocarunt. E quorum consensu Serry indicium veritatis apparere dicit; scripsisse eos *nullo inter se collato consilio, sed uno aspirante veritatis studio*¹. At verum minime fuit, quod scriperant; ipse Serry initio libri enumerat, quicumque unquam censores interfuerint congregationibus, ponit autem nomina omnino 17 eorum, quibus aliquod aliquando examen de Molinae libro creditum sit, e quibus Bovius certissime illum absolvit. Mirari debemus, quid utrumque nullo collato cum altero consilio ad eandem fabellam divulgandam moverit. Respondent litterae Iansenii; ad Iansenianos, qui tum controversiam susceitarunt atque agitarunt, convertere animos debemus.

Proprium semper fuit ac peculiare magnis haeresibus, ut non solum multos e sinu Ecclesiae Catholicae ad se raperent, sed intra ipsam errores affines seminarent. Nec mirum; nam illae late propagari non possunt, nisi ad ingenia vitiae aequalium sese applicarent. Ea autem Ecclesiae filiis vel cum ceteris communia sunt, vel saltem consentanea ac propinqua. Tempestas enim quum ramos ab arboribus avellit, reliquam omnem frondem concutit, et vapores mali, quum morbos pariunt mortemque afferunt multis, etiam superstitem valetudinem aliqua contagione afficiunt. Sic

¹ Praefatio §. 3.